سرشناسه : محمّد، رکّعی، ۱۳۵۵ -

عنوان و نام‌پدیدآور :میدان‌های معنایی در کاربست قرآنی / محمّد رکّعی، شعبان نصرتی؛ سر ویراستار سیّد محمّد حسینی سورکی و ویراستار و صفحه‌آرا محمّد حسنی‌نصرآبادی.

مشخصات نشر : قم : موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ ونشر، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری : ۲۸۶ ص.

فروست : پژوهشکدهٔ کلام اهل بیت علیهم‌السلام / ۹

ISBN: 978 _ 964 _ 493 _ 942 _ 6

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : قرآن -- مسائل لغوی

موضوع : Qur'an -- Language, Style

موضوع : قرآن -- واژه‌شناسی

موضوع : Qur'an -- * Lexicology

موضوع : معنی‌شناسی

موضوع : Semantics

موضوع : زبان عربی -- معنی‌شناسی

موضوع : Arabic language -- Semantics

شناسه افزوده : نصرتی، شعبان، ۱۳۵۶ -

رده بندي کنگره : ۱۳۹۶ ۹م۶ن/۲/BP ۸۲

رده بندي دیویی : ۲۹۷/۱۵۳

شماره کتاب‌شناسی ملی : ۴۶۸۴۸۲۱

میدان‌های معنایی در کاربست قرآنی

محمد رکعی، شعبان نصرتی

میدان‌های معنایی در کاربست قرآنی

محمّد رکّعی، شعبان نصرتی

تهیه: پژوهشکدهٔ کلام اهل‌بیت علیهم‌السلام / ۹

سرویراستار: سیّد محمّد حسینی‌سورکی
ویراستار و صفحه‌آرا: محمّد حسنی‌نصرآبادی
طراح جلد: حسن فرزانگان

ناشر: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث
چاپ: دوم / ۱۳۹۷
چاپخانه: دارالحدیث
شمارگان: ۵۰۰
قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۲۵ تلفن: ۳۷۷۴۰۵۲۳ - ۰۲۵ / فاکس: ۳۷۷۴۰۵۷۱ - ۰۲۵ / ص.پ ۴۴۶۸ / ۳۷۱۸۵

نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم) تلفن: ۳۷۷۴۰۵۴۵ - ۰۲۵ فروشگاه شماره «۲» (قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقهٔ همکف پلاک ۲۹) تلفن: ۳۷۸۴۲۳۰۹ - ۰۲۵ / ۳۷۸۴۲۳۱۰ - ۰۲۵

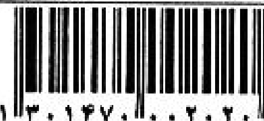
فروشگاه شماره «۳» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی علیه‌السلام درب شماره ۷) تلفن: ۵۵۹۵۲۸۶۲ - ۰۲۱

فروشگاه شماره «۴» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی علیه‌السلام درب جنوبی) تلفن: ۵۱۲۲۴۴۹۳ - ۰۲۱

فروشگاه شماره «۵» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی علیه‌السلام بازار قدیم) تلفن: ۵۵۹۳۰۹۹۹ - ۰۲۱ پلاک ۱۹/۱

http://darolhadith.ir
darolhadith.20@gmail.com
http://shop.darolhadith.ir

ISBN: 978 _ 964 _ 493 _ 942 _ 6

فهرست

بخش [illegible] نظری

بخش دوم: نمونه‌های کاربردی

سخن پژوهشکده

بایستگی تحقیق دقیق و منسجم در متون دینی و ضرورت پردازش علمی و روزآمد در حوزه باورداشت‌های به‌دست آمده از قرآن و روایات، تأسیس پروژه‌ها و برنامه‌های کلامی متن‌محور را جهت تبیین صحیح و دفاع مستند از اندیشه دینی ضرورت می‌بخشد.

پژوهشکده کلام اهل بیت پژوهشگاه قرآن و حدیث به همین منظور مباحث معناشناسی را ـ به دلیل اولویت و ضرورت انکار ناپذیر در مطالعات متنی ـ در دستور کار گروه مبانی معرفتی دانش کلام قرار داده که نسبت به مباحث کلام نقلی بنیادی به حساب می‌آیند؛ چراکه این مباحث تفسیر متون مقدس را متحول می‌سازند.

از آنجا که یکی از ضروری‌ترین رسالت‌های معرفتی دانش کلام، شناخت روش‌های گوناگون متن‌پژوهی و بومی‌سازی و پیراستگی آنان از هرگونه مولفه‌های ناسازگار با مبانی اعتقادی و ضروری دین است، بررسی روش‌های [illegible] معناشناسی و کارکرد آن‌ها در حوزه متون مقدس اسلامی در اولویت پژوهشی گروه مبانی معرفتی دانش کلام قرار گرفت و تحقیق حاضر بر اساس فرآیند پژوهشی مذکور و در راستای اهداف پژوهشکده کلام اهل بیت ﷺ به رشته تحریر درآمد.

میدان‌های معنایی در کاربست قرآنی در حقیقت ارائه کننده اصول و قواعد فهم مقدس‌ترین متن مسلمانان است. این اثر، تحقیقی بینارشته‌ای به‌شمار می‌رود که میان دستاوردهای معناشناسی میدان‌های معنایی و تفسیر قرآن ارتباط برقرار می‌کند. پیش از این اثر دانشمند ژاپنی توشیهیکو ایزوتسو به عنوان مبدع روش «معناشناسی میدان‌های معنایی» این روش را در تحلیل موضوعات قرآنی به خدمت گرفت اما هیچ‌گاه به تبیین مبانی و قواعد این روش در تحلیل متن قرآن به صورت منسجم و نظام‌مند نپرداخت و توضیحات وی در معرفی و بیان مبانی آن کافی به نظر نمی‌رسید. به همین دلیل پژوهشگرانی که پس از وی به کاربرد این روش در موضوعات قرآنی پرداختند هر یک برداشتی شخصی را از دیدگاه ایزوتسو مورد توجه قرار داده‌اند. به همین دلیل مولفان این اثر به دلیل آثار منحصر به فرد این روش در استخراج معارف متنی از متن قرآن به تبیین مبانی، قواعد و تکنیک‌های استفاده از روش معناشناسی میدان‌های معنایی در موضوعات قرآنی اقدام کرده‌اند.

در خاتمه امیدواریم از دیدگاه‌های صاحب پژوهشگران، دانشجویان و علاقه‌مندان به مباحث معناشناسی در اصلاح و تکمیل اثر حاضر بهره ببریم.

محمد تقی سبحانی

رئیس پژوهشگاه کلام اهل بیت علیهم‌السلام

پیشگفتار

روش معناشناسی میدان‌های معنایی به‌عنوان نخستین روش معناشناسی جدید در قرآن و حدیث نخستین بار از سوی ایزوتسو در قرآن به‌صورت کاربردی مطرح شد و در پی آن تحقیقات فراوانی با این رویکرد معناشناسی در قرآن و روایات به بار نشست. با این حال، لازم بود این روش به‌صورت عملیاتی و منسجم در مطالعات قرآنی و روایی پی‌گیری شود. از سوی دیگر، در مدت برگزاری کارگاه‌ها و نشست‌های معناشناسی، مشاوره پایان‌نامه‌ها، کلاس‌های متن‌پژوهی، همچون علم و معرفت در قرآن و حدیث، مباحث جدید دانش تفسیر، با درخواست‌های گونه‌گونی از سوی دانشجویان به معرفی منابع فارسی در مطالعات معناشناسی در قرآن و حدیث روبه‌رو شدیم. در حوزهٔ «معناشناسی میدان‌های معنایی» منابع معرفی شده، دانشجویان و محققان را قانع نمی‌ساخت. به نظر دانشجویان، کتاب‌های ایزوتسو همچون خدا و انسان در قرآن و مفهوم ایمان در کلام اسلامی که منابع اصلی این رویکرد را تشکیل می‌دهند، از دو جهت دارای نقیصه بود؛ یکی در تبیین مبانی و دیگری در کاربردسازی. ایزوتسو تنها به نظریه‌پردازی و بومی‌سازی آن بسنده کرده است و متن او یک متن آموزشی به شمار نمی‌رود و همچنین از برخی مبانی غفلت شده است. از سوی دیگر، ایزوتسو مراحل کاربردسازی را به‌دقت در کتاب خود منعکس نکرده است، درحالی‌که نیاز دانشجویان و پژوهشگران در حوزهٔ قرآن و

حدیث مباحث کاربردی‌تر از این روش معناشناسانه است. منابع دیگر نیز به‌صورت مستقل به این بحث نپرداخته و دانشجویان ــ چه در تشخیص چیستی میدان‌های معنایی و چه قواعد کاربردی آن ــ با مشکل روبه‌رو بودند. از این‌رو، با درخواست پی در پی دانشجویان بر آن شدیم تا کتابی با عنوان میدان‌های معنایی در کاربست قرآنی تدوین کنیم.

این اثر در دو بخش «مباحث نظری» و «مباحث کاربردی» تنظیم شده است. در بخش مباحث نظری به تبیین و توضیح مبانی این رویکرد در مطالعات قرآنی و بیان قواعد و تکنیک‌های کاربردی روش معناشناسی میدان‌های معنایی و نقدهای طرح‌شده پرداخته و در بخش کاربردی، نمونه‌هایی در به‌کارگیری این روش ارائه داده‌ایم.

لازم است در این‌جا از تلاش تمامی اساتید و محققانی که ما را در به سرانجام رساندن این اثر یاری کرده‌اند، تشکر کنیم؛ به‌ویژه از ریاست محترم مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث حضرت آیة‌الله محمد محمدی ری‌شهری که اهتمام ویژه‌ای به پژوهش‌های نو در مطالعات قرآن و حدیث دارند تشکر وافر داریم. از اساتید بزرگوار حجت‌الاسلام والمسلمین محمدتقی سبحانی و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر قائمی‌نیا و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر برنجکار که با حمایت‌ها و راهنمایی‌های خود بر غنای این اثر افزودند و از معاونین محترم پژوهشکده کلام اهل بیت علیهم‌السلام آقایان سیدهادی سید وکیلی، عطاءالله جباری و اکبر اقوام کرباسی که هر یک سهمی در به سامان رسیدن این اثر داشته‌اند و همچنین از پژوهشگرانی که در گروه مبانی معرفتی دانش کلام با ما همفکری داشته‌اند آقایان سید مهدی میرزا بابایی و رسول احمدی و دوستان دیگری که از تلاش‌های علمی آنان بهره بردیم آقایان سیدمحمدباقر برقعی مدرس و غلام محمد شریعتی و خانم زهرا علیمردانی قدردانی و تشکر می‌کنیم.

شعبان نصرتی و محمد رکعی